

Adam Wróbel*

**GŁOSA DO UCHWAŁY SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z 20 WRZEŚNIA 2018 ROKU, I KZP 5/18¹**

Streszczenie

Sąd Najwyższy w orzeczeniu, które było przedmiotem glosowania, poruszył kwestię pracownika, o którym mowa w art. 218 § 1a k.k. Sąd ten odniósł się do zagadnienia, jaki jest desygnat i jakie są granice pojęcia „pracownik”, a także co jest przedmiotem ochrony powyżej wskazanego przepisu, jaki jest jej zakres. Glosator – w tymże kontekście – poddał analizie myśl Sądu Najwyższego.

Autor glosy zgodził się w głównej mierze z poglądem, że „zakresem art. 218 § 1a k.k. objęte są tylko osoby będące pracownikami w rozumieniu art. 2 k.p. i art. 22 § 1 i § 1¹ k.p.”, uznał go jednak za niepełny, bowiem należy mieć także na względzie w przypadku przestępstwa z art. 218 § 1a k.k., art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, gdzie – w przypadku ubezpieczeń społecznych – pojęcie pracownika jest nieco szersze niż to zawarte w przepisach kodeksu pracy. Glosator uznał za zasadne twierdzenie, że przedmiotem ochrony art. 218 § 1a k.k. są wszelkie prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego oraz podzielił postulat *de lege ferenda*, „aby ochroną art. 218 § 1a k.k. objąć również osoby pozostające w stosunkach zatrudnienia innych niż stosunek pracy” i – o czym nie wspomniał sąd

* dr Adam Wróbel, Wydział Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, adres e-mail: a.wrobel@ujd.edu.pl. ORCID: 0000-0002-9315-0213

¹ LEX nr 2549479.

w glosowanej uchwale – stosunek cywilnoprawny, o którym mowa w art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Słowa kluczowe: pracownik w prawie karnym, karnoprawna ochrona praw pracownika, prawo karne pracy, stosunek pracy

Sąd Najwyższy w orzeczeniu, będącym przedmiotem glosowania, porusza kwestię osoby pracownika, o którym mowa w art. 218 § 1a k.k.² Odpowiada na pytania: Jaki jest desygnat, jakie są granice pojęcia „pracownik”?; Co jest przedmiotem ochrony powyżej wskazanego przepisu, jaki jest jej zakres? Glosator podąża za myślą Sądu Najwyższego, poddając ją analizie.

W perspektywie przepisów kodeksu pracy pracownikiem jest osoba połączona węzłem stosunku pracy z pracodawcą. Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem (art. 22 § 1 k.p.³). Nie jest w tym przypadku jakkolwiek istotna nazwa umowy zawartej przez strony, bowiem zatrudnienie w warunkach przewidzianych w art. 22 § 1¹ k.p. jest zatrudnieniem w ramach stosunku pracy. Nie jest także dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywania pracy, określonych art. 22 § 1 k.p. (art. 22 § 1² k.p.). Również w perspektywie art. 218 § 1a k.k. termin pracownik pokrywa się w głównej mierze ze znaczeniem, jakie nadaje mu kodeks pracy⁴. Ustawodawca w pojęciu tym zawęził zakres osoby chronionej („pracownik”) w stosunku do osób wskazanych w tytule rozdziału kodeksu karnego, w którym został umiejscowiony tenże przepis („osoby wykonujące pracę zarobkową”). Niemniej nie należy również zapominać o nieco szerszym rozumieniu pojęcia

² Tekst jedn. ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 2018 r., poz. 1600 ze zm. (dalej jako: k.k.).

³ Tekst jedn. ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, Dz.U. z 2018 r., poz. 917 ze zm. (dalej jako: k.p.).

⁴ Zob. P. Daniluk, W. Witoszko, *Glosa do uchwały SN z dnia 15 grudnia 2005 r., I KZP 34/05*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2006, nr 7–8, poz. 93, <https://sip.lex.pl/#/publication/385929524> (dostęp 27.03.2019) oraz Z. Siwik, w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 5, red. M. Filar, Wolters Kluwer 2016, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587611208/503460> (dostęp 28.03.2019), komentarz do art. 218, teza 4.

„pracownik” – w stosunku do regulacji kodeksu pracy – w odniesieniu do ubezpieczeń społecznych⁵.

W związku z powyższym w uchwale będącej przedmiotem głosowania przywoływana jest treść uchwały Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2005 roku, I KZP 34/05⁶, głosząca, że przestępstwa określone w art. 220 k.k. oraz art. 218 § 1a k.k. zostały umiejscowione w tym samym rozdziale kodeksu karnego, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową”, a termin „pracownik” (wymieniony również w przepisach typizujących te przestępstwa) „nie został zdefiniowany legalnie na potrzeby Kodeksu karnego w jego art. 115, ale ustawodawca zadanie to pozostawił, co jest racjonalne i ze wszech miar celowe, normom prawa pracy”. Sąd Najwyższy wskazał, że zgodnie z art. 2 k.p. pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę oraz że „status pracownika nabywa się przez nawiązanie stosunku pracy, mocą którego – w myśl art. 22 § 1 k.p. – pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudnienia pracownika za wynagrodzeniem. Przyjmuje się w nauce prawa, że w procesie dekodowania znamion przestępstw nie powinno się co do zasady modyfikować ustalonych definicji z zakresu innych gałęzi prawa (zob. P. Wiatrowski, *Dyrektywy wykładni prawa materialnego w judykaturze Sądu Najwyższego*, Warszawa 2013, s. 123–134)”⁷. Zatem – kontynuuje Sąd Najwyższy – „znaczenie komentowanego terminu, którym posłużono się w art. 218 § 1a k.k., winno być ustalone za pomocą norm i definicji pochodzących z prawa pracy. Zróżnicowanie ochrony praw pracowników *sensu stricto* (art. 218 i 220 k.k.) oraz innych osób wykonujących pracę o charakterze zarobkowym (art. 219 i 221 k.k.) ma silne oparcie w argumentacji systemowej, jako że jedynie w art. 218 i 220 k.k. ustawodawca posłużył się terminem «pracownik» w rozumieniu art. 2 k.p. W ramach rozdziału XXVIII k.k. znajduje się również dodany przez art. 13 ustawy z 10 stycznia

⁵ O czym dalej. Zob. wyrok SA w Białymstoku z 24 września 2013 r., III AUa 304/13, LEX nr 1369209 oraz V. Konarska-Wrzosek et al., w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, red. V. Konarska-Wrzosek, Wolters Kluwer Polska 2018, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587715878/571138> (dostęp 26.03.2019), komentarz do art. 218, teza 5.

⁶ LEX nr 164200.

⁷ Por. P. Wiatrowski, *Dyrektywy systemowej interpretacyjnej wykładni przepisów prawa karnego w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2009, nr 2, s. 179–181.

2018 r. o ograniczeniu handlu w niedziele i święta oraz niektóre inne dni (Dz. U. z 2018 r., poz. 305) art. 218a k.k., który używając zwrotu «pracownikowi lub zatrudnionemu», wyraźnie rozróżnia oba pojęcia, co oznacza, że nadaje im różne znaczenia (zakaz stosowania interpretacji synonimicznej)⁸.

Przytoczone powyżej twierdzenia – jak już wspomniano – można zaaprobować, jednakże podkreślić także należy, że w kontekście „ubezpieczenia społecznego” pojęcie pracownika pozostaje nieco szersze⁹. *In genere* podnieść należy, że pracownikiem jest osoba określona w przepisach kodeksu pracy (art. 2 k.p., art. 22 § 1 i § 1¹ k.p.¹⁰), a w perspektywie ustawy z 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych¹¹ za pracownika uważa się – podobnie – osobę pozostającą w stosunku pracy (art. 8 ust. 1), a nadto również osobę określoną w art. 8 ust. 2a¹². Zgodnie z tym przepisem za pracownika uważa się także osobę wykonującą pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy¹³. Toteż zakres art. 218 § 1a k.k. odnosi się również i do tych osób, bowiem

⁸ Przywołać dla przykładu można w tym przypadku treść art. 1¹ ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 263), gdzie – w kontekście tejże ustawy – osobą wykonującą pracę zarobkową jest pracownik lub osoba świadcząca pracę za wynagrodzeniem na innej podstawie niż stosunek pracy, jeżeli nie zatrudnia do tego rodzaju pracy innych osób, niezależnie od podstawy zatrudnienia, oraz ma takie prawa i interesy związane z wykonywaniem pracy, które mogą być reprezentowane i bronię przez związek zawodowy. Wskazać jednak należy, że przepis ten wszedł w życie 1 stycznia 2019 r., czyli po wydaniu orzeczenia poddawalnemu głosowaniu. Zob. M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, „System Informacji Prawnej LEX” 2018, <https://sip.lex.pl/#commentary/587737074/578912> (dostęp 1.04.2019), komentarz do art. 218, teza 1.

⁹ Wyrok SA w Białymstoku z 24 września 2013 r., III AUa 304/13, LEX nr 1369209 oraz V. Konarska-Wrzošek, *op.cit.*, komentarz do art. 218, teza 5.

¹⁰ Na co również zwraca się uwagę w glosowanym judykacie.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.

¹³ Nadto ustawodawca określił w przepisach ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, że: jeżeli pracownik spełnia kryteria określone dla osób współpracujących, o których mowa w ust. 11, dla celów ubezpieczeń społecznych jest traktowany jako osoba współpracująca (art. 8 ust. 2); za osobę współpracującą z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność, zleceniobiorcami oraz z osobami fizycznymi, wskazanymi w art. 18 ust. 1 ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4–5a, uważa się małżonka, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodziców, macochę i ojczyma oraz osoby przysposabiające, jeżeli pozostają z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym i współpracują przy prowadzeniu

w świetle problematyki ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych uważane są one za pracowników. Toteż w kontekście art. 218 § 1a k.k. osoby te mogą być pokrzywdzone tymże przestępstwem, jeżeli ich prawa z zakresu ubezpieczenia społecznego zostaną naruszone złośliwie lub uporczywie przez sprawcę wykonującego czynności w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Sąd Najwyższy odrzuca myśl, jakoby wykładnia pojęcia „pracownik” z art. 218 § 1a k.k. była „rażąco niegwarancyjna”, wskazując, że „trzeba podkreślić, że przedstawioną wykładnię pojęcia «pracownik», o którym mowa w art. 218 § 1a k.k., nie można uznać za rażąco niegwarancyjną, skoro w systemie prawa występują zarówno karne, jak i cywilne środki ochrony stosunku zobowiązaniowego. W tym pierwszym przypadku chodzi o odpowiedzialność sprawcy w płaszczyźnie art. 160 k.k., który kryminalizuje spowodowanie skutku w postaci narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wobec każdego człowieka, nie tylko pracownika czy też innej osoby wykonującej pracę zarobkową”. Przypomnieć należy, że art. 160 § 1 k.k. jest przepisem ogólnym w stosunku do przepisu art. 220 § 1 k.k., podobnie jak art. 160 § 3 k.k. w stosunku do art. 220 § 2 k.k. W perspektywie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (o których mowa w art. 207 § 2 k.p.) pracodawca jest obowiązany do ich zapewnienia także osobom fizycznym wykonującym pracę na innej podstawie niż stosunek pracy w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę, a także osobom prowadzącym w zakładzie pracy lub w miejscu wyznaczonym przez pracodawcę na własny rachunek działalność gospodarczą (art. 304 § 1 k.p.). Wskazać należy nadto, że sankcji prawno-wykroczeniowej podlega ten, kto, będąc odpowiedzialnym za stan bezpieczeństwa i higieny pracy albo kierując pracownikami lub innymi osobami fizycznymi, nie przestrzega przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy (art. 283 § 1 k.p.)¹⁴. Niemniej wydaje się zasadne twierdzenie, że w perspektywie art. 218 § 1a k.k. chronione są – wąsko – wyłącznie prawa osoby „pracownika”, nie zaś – szeroko – prawa osoby „wykonującej pracę”, co w perspektywie *de lege ferenda* domaga się jednak zmiany rozszerzającej¹⁵.

tej działalności lub wykonywaniu umowy agencyjnej lub umowy zlecenia; nie dotyczy to osób, z którymi została zawarta umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego (ust. 11).

¹⁴ O czym szerzej A. Wróbel, *Odpowiedzialność karna za niedopełnienie obowiązków z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 12, s. 72–81.

¹⁵ Sąd Najwyższy podkreśla, że „przydawanie na gruncie art. 218 § 1a k.k. zwrotowi «pracownik» znaczenia szerszego niż funkcjonujące w prawie pracy stanowiłoby niedozwoloną wykładnię na niekorzyść oskarżonego, kolidującą z zasadą *nullum crimen sine lege*. Znacząca

Słusznie wskazuje Sąd Najwyższy w glosowanej uchwale, że przedmiotem ochrony art. 218 § 1a k.k. są wszelkie prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego. „Prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego”, czyli takie, których źródłem jest stosunek pracy lub ubezpieczenie społeczne. Chodzi o prawa, które przysługują pracownikowi: a) w trakcie stosunku pracy (a odnośnie do pracowników i sytuacji określonych w art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – w trakcie określonego w tym przepisie stosunku cywilnoprawnego), oraz b) po ustaniu stosunku pracy (a odnośnie do pracowników i sytuacji określonych w art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – po ustaniu określonego w tym przepisie stosunku cywilnoprawnego); nie zaś prawa osób, które nie są i nie były „słabszą” stroną (pracownikiem) danego stosunku pracy, czy również stroną – w perspektywie art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych określonego w tym przepisie stosunku cywilnoprawnego¹⁶. Gdy stosunek pracy (czy odpowiednio do art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych również sprecyzowany tam stosunek cywilnoprawny) jeszcze nie powstał, nie wystąpiły uprawnienia wynikające z ubezpieczenia społecznego, wówczas sytuacja taka nie znajduje jakiegokolwiek odzwierciedlenia, jeśli chodzi o przedmiot ochrony, w przepisie art. 218 § 1a k.k. Wśród wielu praw

część komentatorów opowiedziała się za jednolitym, to jest zgodnym z definicją z art. 2 k.p. w zw. z art. 22 k.p., rozumieniem słowa «pracownik» w całym rozdziale XXVIII k.k., zaznaczając, że stosowanie tu wykładni rozszerzającej jest niedopuszczalne (zob. J. Unterschütz, *Glosa do postanowienia SN z 13 kwietnia 2005 r., III KK 23/05*, GSP – Prz. Orz. 2006, nr 1, s. 123–134; artykuł w GSP – Prz. Orz. 2015/4, s. 164–172). O ile jednak krytyczne głosy pod adresem uchwały dekodującej sens art. 220 k.k. (zob. A. Musiała, J. Jankowiak, *Glosa do uchwały SN z 15 grudnia 2005 r., Prok. i Pr. 2007/2*, s. 163–167) mogą u podmiotów komentujących lub stosujących prawo wywołać pewne wątpliwości co do dotychczasowego sposobu rozumienia użytego w tym przepisie słowa «pracownik» (obecny skład Sądu Najwyższego takich wątpliwości nie żywi), o tyle owe nacechowane krytyką wypowiedzi w żadnej mierze nie mogą mieć odniesienia do treści art. 218 § 1a k.k.”. W tym przypadku chodzi o to – wskazuje sąd – „że celem ochrony art. 220 k.k. jest prawo pracownika do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy i tylko w tym kontekście oponenci owi usiłowali zanegować wynik wykładni dokonanej judykatem z 15 grudnia 2005 r., odwołując się do art. 66 ust. 2 Konstytucji RP, art. 3 lit. a dyrektywy nr 89/391/EWG czy art. 29 ust. 3 Prawa atomowego, które to przepisy poświęcone są w pełni wartości w postaci bhp. Nakierowana na tę kwestię argumentacja nie mogła mieć z oczywistych powodów zastosowania przy odczytywaniu sensu art. 218 § 1a k.k., bo przedmiotem ochrony tego przepisu, w odróżnieniu od art. 220 k.k., nie są prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, ale wszelkie prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego”. Por. A. Wróbel, *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 kwietnia 2005 r., III KK 23/05*, „*Studia Iuridica Toruniensia*” 2003, nr 1, s. 265–267.

¹⁶ Por. S. Samol, *Prawnokarna ochrona praw pracownika w nowym kodeksie karnym*, „*Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*” 1998, nr 3–4, s. 77 oraz M. Budyn-Kulik, *op. cit.*, komentarz do art. 218, teza 1.

pracowniczych wyróżnić można: prawo do poszanowania godności, prawo do otrzymywania wynagrodzenia oraz innych świadczeń, prawo do wypoczynku, prawo do otrzymania świadectwa pracy, prawo do pisemnego potwierdzenia warunków umowy o pracę, prawo do ochrony trwałości stosunku pracy, prawo do szczególnej ochrony pracy w przypadku kobiet oraz młodocianych, prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, prawo do ponownego przyjęcia do pracy, o której przywróceniu orzekł właściwy organ, prawa wynikające ze stosunku ubezpieczenia społecznego¹⁷. Sąd Najwyższy słusznie wskazuje, że nie istnieje pośrednia konstrukcja prawna między: a) „osobą zatrudnioną na podstawie umowy o pracę, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę” a b) „osobą, która wykonuje pracę zarobkową na podstawie umów cywilnoprawnych”. Toteż nie jest nią także „osoba, która pod pozorem wykonywania umowy cywilnoprawnej świadczy w rzeczywistości pracę w ramach stosunku pracy”. Za takim rozumowaniem sądu przemawia treść art. 22 § 1² k.p., który określa, że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywania pracy, określonych w art. 22 § 1 k.p.

Toteż w glosowanym orzeczeniu zasadnie zauważa się, że w części motywacyjnej uchwały Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2005 roku, I KZP 34/05 nie wspomniano wprost o art. 22 § 1¹ k.p., określającym, że zatrudnienie w warunkach określonych w art. 22 § 1 k.p. jest zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy, „jednak wyraźnie zaznaczono w uzasadnieniu, że pojęciem «pracownik» wolno objąć również osobę, z którą zawarto formalnie umowę cywilnoprawną, a nie umowę o pracę. Oznacza to powinność traktowania takiej wadliwie nazwanej umowy jako umowy o pracę, a świadczącego tę pracę jako osobę pozostającą w stosunku pracy”. Niemniej dodać należy, że przepisy art. 22 § 1¹ oraz art. 22 § 1² k.p. nie wiążą się również z zakazem zatrudniania na podstawie innego niż stosunek pracy stosunku¹⁸. Jednak jeżeli praca spełniałaby *de facto* warunki określone w art. 22 § 1 k.p.,

¹⁷ O czym szerzej J. Unterschütz, *Karnoprawna ochrona praw osób wykonujących pracę zarobkową*, Warszawa 2010, s. 76–110.

¹⁸ Jak trafnie zauważa W. Radecki, „jeżeli umowa cywilnoprawna nie została zawarta jedynie po to, aby ukryć faktyczny stosunek pracy, a więc jest rzeczywiście umową cywilnoprawną (umową zlecenia, umową agencyjną, inną umową o świadczenie usług), którą strony przecieżyć zawrzeć mogą, to prawa np. zleceniobiorcy nie są chronione przez art. 218 § 1 KK”, W. Radecki, *Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową. Rozdział XXVIII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 30.

wówczas *de iure* byłyby to praca wykonywana w ramach stosunku pracy¹⁹; niezależnie także od nazwy, rodzaju zawartej przez strony umowy; niezależnie od tego, czy byłyby to któraś z umów z zakresu prawa cywilnego (zlecenie, o dzieło, agencyjna, „nienazwana”²⁰ – np. tzw. kontrakt menedżerski²¹), świadczona chociażby przez osoby „samozatrudnione” (np. w przypadku „pozornych przedsiębiorców”)²², itd.

Zakresem art. 218 § 1a k.k. – jak wskazuje Sąd Najwyższy, nie wspominając jednakże o osobach, o których mowa w art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – „objęte są tylko osoby będące pracownikami w rozumieniu art. 2 k.p. i art. 22 § 1 i § 1¹ k.p., a więc osoby zatrudnione na warunkach charakterystycznych dla stosunku pracy, niezależnie od nazwy zawartej przez strony umowy; ustaleń w tym zakresie dokonuje w procesie karnym sąd, zgodnie z zasadą jurysdykcyjnej samodzielności wyrażoną w art. 8 § 1 k.p.k.”²³. Przepis

¹⁹ Por. S. Kowalski, *Ochrona praw pracownika w kodeksie karnym. Zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Toruń 2014, s. 40.

²⁰ P. Daniluk oraz W. Witoszko wskazują – analizując poglądy wyrażane w doktrynie – że należy przychylić się do twierdzenia, iż pojęcie „pracownik” (co prawda w kontekście art. 220 k.k., lecz dotyczy to także art. 218 § 1a k.k.) odnosi się także do „osób, które formalnie nie są zatrudnione na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę (art. 2 kp), lecz w rzeczywistości – wykonując czynności na podstawie różnych, najczęściej pozornych, umów cywilnoprawnych (np. umowa zlecenia, umowa o dzieło) – świadczą pracę w ramach stosunku pracy”, P. Daniluk, W. Witoszko, *op.cit.*

²¹ J. Unterschütz, *op. cit.*, s. 69–71.

²² A. Chobot, *Nowe formy zatrudnienia. Kierunki rozwoju i nowelizacji*, Warszawa 1997, s. 168–169.

²³ Konkluzję tę poprzedził Sąd Najwyższy zasadną analizą, że „orzecznictwo z zakresu prawa pracy poświadczyło analizowanej problematyce wiele uwagi, prezentując jednolite i konsekwentne w tej materii zapatrywania, które okazały się pomocne przy odczytywaniu znaczenia pojęć z tej gałęzi prawa użytych w ustawie karnej, w tym pojęcia «pracownik» z art. 218 § 1a k.k. Przyjmuje się, że zasadnicze znaczenie w procesie sądowego badania, czy dany stosunek prawny jest stosunkiem pracy, ma ustalenie faktyczne, czy praca wykonywana w ramach ocenianego stosunku prawnego rzeczywiście ma cechy wymienione w art. 22 § 1 k.p.; w tym celu bada się okoliczności i warunki, w jakich dana osoba wykonuje czynności na rzecz innego podmiotu prawa, i dopiero w wyniku tego badania rozstrzyga się, czy czynności te świadczone są w warunkach wskazujących na stosunek pracy (zob. wyrok SN z 17 października 2017 r., II UK 451/16). Jeżeli w umowie przeważają cechy pracownicze, takie jak podporządkowanie pracodawcy czy brak realnej możliwości wykonywania umowy przez inną osobę niż zatrudniony, to mamy do czynienia z umową o pracę – i to nawet jeżeli wolą stron było zawarcie umowy cywilnoprawnej (zob. wyrok SN z 7 czerwca 2017 r., I PK 176/16). W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że o tym, czy dana osoba pozostaje w stosunku pracy czy też w stosunku zobowiązaniowym z zatrudniającym go podmiotem, decyduje charakter tego stosunku i treść zawartej umowy, a nie jej nazwa. Cechami charakteryzującymi stosunek pracy – wynikającymi wprost z art. 22 § 1 k.p. – są odpłatne świadczenie pracy przez pracownika na rzecz pracodawcy i pod kierownictwem tego pracodawcy. Doktryna prawa pracy

ten określa *expressis verbis*, że sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. W tymże kontekście słusznie podnosi się w judykaturze, że zasada jurysdykcyjnej samodzielności sądu orzekającego określona w art. 8 § 1 k.p.k. jest jedną z naczelných zasad procedury karnej i jest konsekwencją obowiązywania na gruncie k.p.k. zasady swobodnej oceny dowodów z art. 7 k.p.k. „Oznacza to, że dla rozstrzygnięcia orzekającego w postępowaniu karnym sądu irrelewantne pozostają orzeczenia innych sądów, czy organów nawet w zbliżonych faktycznie sprawach. Jedyny wyjątek od tej zasady wprowadza art. 8 § 2 k.p.k. w odniesieniu do prawomocnych rozstrzygnięć sądowych kształtujących prawo lub stosunek prawny”²⁴. Należy podzielić myśl wyrażoną w literaturze przedmiotu, że ustalenia sądowe, o których mowa w art. 8 § 1 k.p.k., mają „szczególnie znaczenie z punktu widzenia zjawiska zatrudniania pracowników na podstawie umów cywilnoprawnych, zwanych «śmieciovymi», które «ukrywają» jedynie, że zatrudniony świadczy pracę w warunkach typowych dla stosunku pracy”²⁵.

Glosator podziela postulat *de lege ferenda*, „aby ochroną art. 218 § 1a k.k. objąć również osoby pozostające w stosunkach zatrudnienia innych niż stosunek pracy”²⁶ i – o czym nie wspomina jednakże sąd w uchwale będącej przedmiotem glosowania – innych niż określonych w art. 8 ust 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Należy w tym przypadku w perspektywie prawotwórczej mieć na względzie nie tylko „osoby wykonujące pracę zarobkową”, lecz również osoby „wykonujące pracę o charakterze niezarobkowym”, czyli *in genere* osoby

dodaje do tego jeszcze takie cechy, jak osobiste świadczenie pracy przez pracownika, dobrowolność zobowiązania i obciążenie pracodawcy ryzykiem gospodarczym, produkcyjnym i osobowym. Ustawodawca w art. 22 § 1¹ k.p. ustanowił swoistą zasadę zatrudnienia w ramach stosunku pracy, co oznacza, że każde zatrudnienie noszące cechy stosunku pracy jest z mocy prawa traktowane jako zatrudnienie w ramach stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy (zob. P. Daniluk, W. Witoszko, Głosa do uchwały SN z 15 grudnia 2005 r., I KZP 34/05, OSP 2006/7–8, s. 93; J. Unterschütz, *Karnoprawna ochrona praw osób wykonujących pracę zarobkową*, LEX OMEGA dla Sądów 30/2018; K. Rączka, *Komentarz do art. 2 Kodeksu pracy*, LEX OMEGA dla Sądów 32/2018)”.

²⁴ Teza do postanowienia SA w Katowicach z 15 marca 2017 r., II AKz 138/17, LEX nr 2333415.

²⁵ Z. Siwik, *op.cit.*, komentarz do art. 218, teza 4.

²⁶ Postulat ten – na co słusznie w glosowanej uchwale zwraca się uwagę oraz przypomina w perspektywie prawnoustrojowej – skierować należy „do władzy ustawodawczej, bowiem do poszerzania granic odpowiedzialności karnej na podstawie określonego przepisu uprawniony jest w polskim systemie prawnym jedynie parlament, a nie jakiegokolwiek rodzaju lub rzędu sąd w drodze orzeczenia precedensowego”.

„wykonujące pracę”. Tego rodzaju zmiana powinna zapewniać ochronę każdej osobie wykonującej pracę niezależnie od podstawy jej wykonywania; – niezależnie, czy wykonywana jest w ramach stosunku pracy lub stosunku cywilnoprawnego, czy wykonujący pracę realizuje ją w ramach umowy o pracę, powołania, mianowania, wyboru, spółdzielczej umowy o pracę, wolontariatu, praktycznej nauki zawodu, praktyki zawodowej, umowy zlecenia, itp. Względy słuszności oraz względy sprawiedliwościowe wymagają, aby wszystkie te osoby chronione były możliwością zastosowania represji karnej w takim samym stopniu jak osoby będące pracownikami.

Autor glosy zgadza się w głównej mierze z poglądem, że „zakresem art. 218 § 1a k.k. objęte są tylko będące pracownikami w rozumieniu art. 2 k.p. i art. 22 § 1 i § 1¹ k.p.”, uznając go jednak za niepełny, bowiem należy mieć także na względzie art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, gdzie – co do ubezpieczeń społecznych – pojęcie pracownika jest nieco szersze niż to zawarte w przepisach k.p. Glosator uznaje za zasadne twierdzenie, że przedmiotem ochrony art. 218 § 1a k.k. są wszelkie prawa pracownika wynikające ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego.

Literatura

- Budyn-Kulik M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, System Informacji Prawnej LEX 2018, <https://sip.lex.pl/#commentary/587737074/578912>.
- Chobot A., *Nowe formy zatrudnienia. Kierunki rozwoju i nowelizacji*, Warszawa 1997.
- Daniluk P., Witoszko W., *Glosa do uchwały SN z dnia 15 grudnia 2005 r., I KZP 34/05*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2006, nr 7–8, poz. 93.
- Konarska-Wrzosek V., Lach A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A. w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, red. V. Konarska-Wrzosek, Wolters Kluwer Polska 2018, komentarz do art. 218.
- Kowalski S., *Ochrona praw pracownika w kodeksie karnym. Zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Toruń 2014.
- Radecki W., *Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową. Rozdział XXVIII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001.
- Siwik Z., w: *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 5, red. M. Filar, Wolters Kluwer 2016.
- Samol S., *Prawnokarna ochrona praw pracownika w nowym kodeksie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1998, nr 3–4.

Unterschütz J., *Karnoprawna ochrona praw osób wykonujących pracę zarobkową*, Warszawa 2010.

Wiatrowski P., *Dyrektywy systemowy interpretacyjnej wykładni przepisów prawa karnego w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2009, nr 2.

Wróbel A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 kwietnia 2005 r., III KK 23/05*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2003, nr 1.

Wróbel A., *Odpowiedzialność karna za niedopełnienie obowiązków z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 12.

Akty prawne

Ustawa z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.

Ustawa z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 263.

Ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 917 ze zm.

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1600 ze zm.

Orzecznictwo

Postanowienie SA w Katowicach z 15 marca 2017 r., II AKz 138/17, LEX nr 2333415.

Uchwała SN z 15 grudnia 2005 r., I KZP 34/05, LEX nr 164200.

Wyrok SA w Białymstoku z 24 września 2013 r., III AUa 304/13, LEX nr 1369209.

**COMMENTARY TO THE SUPREME COURT RESOLUTION
OF 20 SEPTEMBER 2018, I KZP 5/18**

Summary

The Supreme Court, in the ruling which is subject to this commentary, addresses the notion of an employee referred to in Article 218 § 1a of the Criminal Code. The court discussed the issue of the designation and limits of the notion of “employee” and the subject-matter of protection of the provision referred to above along with its scope. The commentator – in this context – analyses the Supreme Court’s thinking.

The commentary’s author agrees in most part with the belief that “the scope of Article 218 § 1a CrC covers only persons who are employees within the meaning of Article 2 LC and Article 22 § 1 and § 1¹ LC”, though he deems it incomplete as one also needs to take into account Article 8(2a) of the act on social insurance, where – with regard to social insurance – the notion of an employee is slightly broader than the one included in the provisions of the Labour Code. The commentator believes it legitimate that the subject-matter of protection of Article 218 § 1a CrC includes all employee rights resulting from an employment or social insurance relationship. The commentator shares the *de lege ferenda* postulate for the “protection under Article 218 § 1a CrC to include also persons in employment relationships other than a contract of employment” and, which the Court did not address in the discussed resolution, the civil law relationship referred to in Article 8(2a) of the Social Insurance Act.

Keywords: employee in criminal law, criminal and legal protection of employee rights, criminal law, employment relationship